

Heltai Pál

Hungarian–English Contrastive Linguistic Studies

*(Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem –
L'Harmattan Kiadó, 2020. 236 pp. ISSN: 2063-3297)*

Dóczi Brigitta

E-mail: doczi.brigitta@btk.elte.hu

Heltai Pál a magyarországi alkalmazott nyelvészet kiemelkedő személyisége, aki mindig megújul, és megcsillantja sokoldalú tudását, legfőképpen a szókincs-elsajátítás, nyelvészet, valamint a fordítástudomány témáival kapcsolatban. Így tett most is: legújabb könyve „A magyar–angol kontrasztív nyelvi tanulmányok” címet viseli, és azzal a céllal született, hogy az angolt elsajátítani kívánó magyar tanulóknak segítséget nyújtson a két nyelv különbségeinek részletes bemutatásán keresztül. A tizenkét fejezetből álló mű hiánypótló a tekintetben, hogy az elmúlt években nem annyira népszerű kontrasztív nyelvészet alapvetéseire alapozva mutatja be a két nyelv közötti különbségeket: a szerző bevezetőjében hangsúlyozza a nyelvek közötti (interlingvális) viszonyok fontosságát, és kiemeli, hogy a két nyelv nyelvtani, fonetikai, szókincsbeli és pragmatikai eltérésein keresztül tudatosabb nyelvtanulókká és nyelvhasználókká válhatnak azok, akik e könyvet a kezükben forgatják.

Kontrasztív nyelvészeti alapok

A kontrasztív (egybevető) módszerrel kutató nyelvész arra keresi a választ, „hogy a vizsgált két nyelv grammatikai rendszere hogyan felel meg egymásnak. A két nyelv struktúrájában egyidejűleg vizsgáljuk az azonosságokat és a különbségeket is. Az egybevetés két pólusai a forrásnyelv, valamint a célnyelv” (Lőrincz 2015: 152). Bár a kontrasztív nyelvészet némileg feledésbe merült a kommunikatív nyelvoktatás előretörésével, most, hogy az anyanyelv fontossága az elmúlt években újra előtérbe került az alkalmazott nyelvészeti kutatásokban és a nyelvoktatásban, szerepe újra megerősödhet. Számomra a könyv egyik erőssége, hogy gyakorlati példákon keresztül mutatja be az elméletet, és hozza közelebb ezt az amúgy igen elméleti területet, ezáltal fejlesztve nagyon fontos nyelvi készségeket.

Heltai azt írja a bevezetőben, hogy a könyv három alapelvet követ: (1) az ellentétek különböző nyelvi szinteken történő leírásakor mindig visszautal az első két fejezetben bemutatott elméleti alapfogalmakra, (2) a fejezetek elején gyakorlati példákkal szemlélteti az ellentéteket, amelyeket meg lehet vitatni a diákokkal, és (3) feladatokat biztosít az angol–magyar ellentétek gyakorlati tanulmányozásához. Ily módon segíthet a diákoknak abban, hogy fejlesszék saját angol nyelvi tudásukat azáltal, hogy az angol nyelvű kommunikáció néhány problémájára összpontosítanak (Heltai 2020: 7–8).

Mivel ez a könyv elsősorban nem elméleti értekezés, a szövegben található hivatkozások száma korlátozott, viszont a könyv rengeteg gyakorlati feladatot tartalmaz, amelyek nagy része a szerző saját tanítási és fordítási tapasztalatain alapul. További érdekesség, hogy a könyvben számos példamondat és rövid szöveg található. Ahol lehetséges, a forrás megjelölésre került, viszont szerepelnek olyan mondatok és szövegek is, amelyek olyan régen megszűnt újságokból származnak, mint például az Esti Hírlap. Ezek a példák sokat segítenek a megértésben, és vannak köztük meglepőek és viccesek is: nagyon színes a repertoár.

A könyv tematikája

A könyv tematikája keretes elrendezésű: Heltai általános elmélettel nyitja és zárja a szakkönyvet. A mű első két elméleti fejezete összefoglalja a klasszikus kontrasztív nyelvészet által lefektetett legfontosabb elveket és fogalmakat, kiemelve azokat, amelyek az elmúlt évek során visszanyerték relevanciájukat az idegennyelv-oktatás szempontjából. Ezután a szerző górcső alá veszi az angol–magyar ellentéteket a fonológia, a szintaxis, a szókincs és a frazeológia, a beszéd, valamint a pragmatika szintjén. Az utolsó két fejezetben a szerző először kiemeli a nyelvi ellentétek szerepét a fordításban, végül pedig kitér az angol és a magyar nyelv általános különbségeire. Nézzük is a fejezeteket részleteiben!

Az első fejezet a nyelvek közti különbségek bemutatásával indul (itt is példákön keresztül), majd bemutatja a klasszikus kontrasztív nyelvészet történetét, alapvető téziseit (az azonosságok és különbségek mértékeit), későbbi hanyatlását, valamint újra felfedezett használhatóságát a nyelvtanításban. A második fejezet bővebben tárgyalja azokat az általános tényezőket, amelyek befolyással lehetnek a nyelvtanulásra, majd kitér a transzferabilitás (pozitív és negatív transzfer) fogalmára és azokra a stratégiákra, amelyeket egy nyelvtanuló sikeresen alkalmazhat a nyelvtanulás során.

A harmadik fejezetben a szerző részletesen bemutatja az angol és a magyar nyelv közti fonetikai és fonológiai különbségeket (magán- és mássalhangzók kiejtése, hangsúlybeli különbségek, intonáció és hallás utáni értés nehézségei). A következő három fejezet témája a nyelvtani különbségek részletezése: a negyedikben az igék, az ötödikben a főnevek, míg a hatodikban a névmások és határozószók kerülnek sorra nagyon sok hasznos feladat kíséretében.

Lexikográfusként számomra igazi csemege volt a hetedik és nyolcadik fejezet: a szerző bepillantást enged a két nyelv lexikai (szókincsbeli) és frazeológiai (szókapcsolati) eltéréseibe: nagyon sok tanulnivalót rejt ez a két fejezet a szinonimák, antonimák, Hunglish kifejezések, idiómák és kollokációk terén. A legtöbb feladat ezekhez a fejezetekhez tartozik.

A kilencedik és tizedik fejezet témája az egyes mondatokon túlmutató szöveg-szintű és pragmatikai különbségek bemutatása, majd a szerző egy egész fejezetet szentel a fordításbeli különbségeknek. Ez a fejezet megvitát olyan fontos szempontokat, mint pl. fordíthatóság, gépi fordítás és különböző fordítási stratégiák alkalmazása. Az utolsó, lezáró fejezet megemlíti egyéb tipológiai, morfológiai és kommunikatív eltéréseket az angol és a magyar nyelv között.

Célközönség

Kinek szól ez a kötet? Mivel a könyv nyelvészeti és fordítási feladatokat és magyarázatokat is tartalmaz, és több nyelvi szint ellentéteit is lefedi, kiváló lehetőséget nyújt az angol nyelv vagy tanár szakos, illetve fordító és tolmács szakos hallgatóknak, hogy újra összegezzék, felfrissítsék vagy kiegészítsék az egyetemen folytatott angol nyelvészeti kurzusokon tárgyalt anyagokat: a fonetikát, a szintaxist, a lexikológiát, a pragmatikát, illetve fejlesszék fordítási készségeiket. Saját tapasztalatból mondom, hogy az egész könyvet lehetetlen egyszerre el- vagy kiolvasni, hiszen annyira sok az anyag, hogy az olvasónak vissza-vissza kell térnie az egyes témákhoz, kicsit úgy, mint egy nyelvtani magyarázatokat tartalmazó szakkönyv vagy szakszótár esetében. A fejezetek logikus felépítése révén a témák nagyon jól vizsgálhatók, és külön előny, hogy az angol nyelv- és nyelvészeti tudásunk elmélyítése mellett a magyar nyelvtani tudásunk is gyarapodik, hiszen az összevetések mindig elgondolkoztatják és felismerésre készítetik az olvasót.

Mit ajánlanék a következő kiadásra?

Mint már említettem, a könyvben sok, különböző típusú kreatív feladat szerepel, amelyeket akár egyénileg, akár csoportosan, egyetemi órán is meg lehet oldani, viszont a kötetben nem találtam megoldókulcsot. Az is egy lehetséges megoldás, ha ez külön letölthető, szerintem nagyon hasznos volna valamilyen formában elérhetővé tenni (akár a diákok számára is), hogy biztosak lehessünk abban, hogy jól oldottuk meg az igazi kihívást jelentő feladatokat.

A másik kritikai észrevételem a 21. század nagy kihívásaival kapcsolatos: egy következő kiadásban érdemes lenne jobban kitérni a gépi fordítás és utólagos szerkesztés témáinak fontosságára, bár a szerző említést tesz ezekről, itt bőven akad még új információ. Ami pedig a példamondatokat illeti, a 21. században nem hagyhatjuk figyelmen kívül az „angol mint lingua franca” (ELF – az angol, mint egy

közvetítő nyelv különböző nyelvű emberek között) jelenségét, és a klasszikus brit angol mellett több ilyen példa is szerepelhetne majd.

Összességében Heltai Pál nyelvi különbségeket felsorakoztató könyve egy olyan jól rendszerezett egyetemi jegyzet, amely mindenkinek hasznára válik, aki a kezébe veszi, legyen az diák vagy kolléga.

Irodalom

Heltai P. 2020. *Hungarian–English Contrastive Linguistic Studies*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.

Lőrincz J. 2015. Terminológiai kérdések a kontrasztív nyelvészet oktatásában. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények Miskolc* Vol. 10. No. 2. 150–161.

